

basic education

Department:
Basic Education
REPUBLIC OF SOUTH AFRICA

SENIOR CERTIFICATE EXAMINATION

SESOTHO PUO YA LAPENG (HL)

PAMPIRI YA BOBEDI (P2)

2015

MATSHWAO: 80

NAKO: Dihora tse 2½

Pampiri ena e na le maqephe a 23.

DITAELO LE DIKELETSO HO MOHLAHLOBUWA

1. Bala ditaelo tsena ka hloko pele o qala ho araba dipotso.
2. O se ke wa latella ho bala pampiri yohle. Tadima pele papetla ya dikahare leqepheng le latelang lena, mme o tshwaye dinomoro tsa dipotso tse botsitsweng dibukeng tseo o ithutileng tsona selemong sena. Ha o entse sena, bala dipotso tseo mme e be o kgetha tseo o ratang ho di araba.
3. Pampiri ena e arotswe DIKAROLO TSE THARO, e leng:

KAROLO YA A:	Dithothokiso	(30)
KAROLO YA B:	Padi	(25)
KAROLO YA C:	Tshwantshiso/Terama	(25)
4. Araba dipotso TSE HLANO kaofela: TSE THARO (3) KAROLONG YA A, E LE NNGWE (1) KAROLONG YA B le E LE NNGWE (1) KAROLONG YA C ka mokgwa ona:

KAROLONG YA A: DITHOTHOKISO
Dithothokiso tseo o di rutilweng – Araba dipotso TSE PEDI.
Dithothokiso tseo o sa di rutwang – O tlameha ho araba potso ena.

KAROLONG YA B: PADI
Araba potso E LE NNGWE.

KAROLONG YA C: TSHWANTSHISO/TERAMA
Araba potso E LE NNGWE.
5. KGETHO YA DIPOTSO KAROLONG YA B (PADI) LE YA C (TERAMA)
  - Araba dipotso tsa padi le terama tseo o ithutileng tsona FEELA.
  - Araba potso E LE NNGWE E TELELE le E LE NNGWE ya dipotso TSE KGUTSHWANE. Haeba o araba potso e telele KAROLONG YA B, o lokela ho araba dipotso tse kgutshwane KAROLONG YA C. Haeba o araba potso tse kgutshwanyane KAROLONG YA B, o lokela ho araba potso e telele KAROLONG YA C. Sebedisa lenanennetefatso le hlahisitsweng leqepheng la 5 ho etsa kgetho ya hao.
6. BOLELELE BA DIKARABO
  - Potso e telele ya Dithothokiso e lokela ho arajwa ka mantswa a 250–300.
  - Dipotso tse telele tsa Padi le Terama di lokela ho arajwa ka mantswa a 400–450.
  - Bolelele ba dikarabo tsa dipotso tse kgutshwane bo tla laolwa ke kabo ya matshwao. Tsepama potsong, mme o se ke wa tswa lekoteng.
7. Latela ditaelo tse hlahang qalong ya KAROLO ka NNGWE ka hloko.
8. Nomora dikarabo tsa hao jwalo kaha dipotso di nomorilwe pampiring ena ya dipotso.

9. Qala KAROLO E NNGWE le E NNGWE leqepheng LE LETJHA.
10. Sebedisa nako ya hao ka mokgwa o latelang:
  - Metsotso e 40: KAROLO YA A
  - Metsotso e 55: KAROLO YA B
  - Metsotso e 55: KAROLO YA C
11. Ngola ka mongolo o makgethe mme o balehang.

LEQEPHE LA DIKAHARE

Dintlha tse hlalisitsweng leqepheng lena di tla o thusa ho kgetha dipotso tseo o ratang ho di araba ntle le ho qobelleha hore o bale pampiri yohle.

KAROLO YA A: DITHOTHOKISO

Dithothokiso tseo o di rutilweng: Araba dipotso TSE PEDI feela ho tsena.

NOMORO YA POTSO	MOFUTA WA POTSO	MATSHWAO	NOMORO YA LEQEPHE
1. Setsokotsane	Mofuta wa potso e telele (ya moqoqo)	10	6
KAPA			
2. Mahlomola a Afrika	Mofuta wa dipotso tse kgutshwane	10	7
KAPA			
3. Re ka kgona	Mofuta wa dipotso tse kgutshwane	10	8
KAPA			
4. Ke a mo leboha	Mofuta wa dipotso tse kgutshwane	10	9

MMOHO LE

Thothokiso eo o sa e rutwang: Araba potso ena.

5. Mehlang ya ka	Mofuta wa dipotso tse kgutshwane	10	10

KAROLO YA B: PADI

Araba potso E LE NNGWE feela bukeng eo o e rutilweng.

6. <i>Botsang lebitla</i>	Mofuta wa potso e telele (ya moqoqo)	25	11
KAPA			
7. <i>Botsang lebitla</i>	Mofuta wa dipotso tse kgutshwane	25	11
KAPA			
8. <i>Diepollo</i>	Mofuta wa potso e telele (ya moqoqo)	25	13
KAPA			
9. <i>Diepollo</i>	Mofuta wa dipotso tse kgutshwane	25	13
KAPA			
10. <i>Mme</i>	Mofuta wa potso e telele (ya moqoqo)	25	15
KAPA			
11. <i>Mme</i>	Mofuta wa dipotso tse kgutshwane	25	15

KAROLO YA C: TSHWANTSHISO/TERAMA

Araba potso E LE NNGWE feela bukeng eo o e rutilweng.

12. <i>Seyalemoya</i>	Mofuta wa potso e telele (ya moqoqo)	25	18
KAPA			
13. <i>Seyalemoya</i>	Mofuta wa dipotso tse kgutshwane	25	18
KAPA			
14. <i>Haeso Mafotholeng</i>	Mofuta wa potso e telele (ya moqoqo)	25	21
KAPA			
15. <i>Haeso Mafotholeng</i>	Mofuta wa dipotso tse kgutshwane	25	21

ELA HLOKO: Dikarolong tsa B le C, e NNGWE ya dipotso tse arajwang e tlameha ho ba ya MOQOQO, ha e NNGWE e lokela ho ba ya di dipotso TSE KGUTSHWANE. Ha o a lokela ho araba dipotso tse pedi tsa mofuta wa moqoqo kapa tse pedi tsa mofuta wa tse kgutshwane.

LENANENNETEFATSO

Sebedisa lenanennetefatso lena qetellong ho nnetefatsa hore na e fela o arabile dipotso tse hlokehang.

KAROLO	NOMORO TSA DIPOTSO	PALO YA DIPOTSO TSE LOKELANG HO ARAJWA	TSHWAYA (✓)
A: DITHOTHOKISO (<i>tseo o di rutilweng</i>) (Potso e telele ya moqoqo) KAPA dipotso tse kgutshwane	1–4	2	
A: DITHOTHOKISO (<i>eo o sa e rutwang</i>) (Dipotso tse kgutshwane)	5	1	
B: PADI (Potso e telele ya moqoqo KAPA ya dipotso tse kgutshwane)	6–11	1	
C: TSHWANTSHISO/TERAMA (Potso e telele ya moqoqo KAPA ya dipotso tse kgutshwane)	12–15	1	
PALO YOHLE YA DIPOTSO TSE LOKELANG HO ARAJWA.		5	

ELA HLOKO: DIKAROLONG TSA B le C, nnetefatsa hore o arabile potso E LE NNGWE YA MOQOQO le e NNGWE YA TSE KGUTSHWANE. Ha o a lokela ho araba potso TSE PEDI tsa moqoqo kapa TSE PEDI tsa dipotso tse kgutshwane.

KAROLO YA A: DITHOTHOKISO

Karolong ena o botsitswe dithothokiso tse hlano (POTSO YA 1–5). Araba dipotso TSE THARO feela.

DITHOTHOKISO TSEO O DI RUTILWENG

Kgetha mme o arabe dipotso TSE PEDI feela dithothokisong tseo o di rutilweng selemong sena (POTSO YA 1 ho isa ho POTSO YA 4). O TLAMEHA ho araba POTSO YA 5, e leng thothokiso eo o sa e rutwang.

POTSO YA 1

Bala qotso ena ka hloko, e be o araba potso e e latelang.

Setsokotsane – PM Ramathe

1	Tsokotsane sa mohlolo ho phoqa,	1
2	Sa phoqa mmaditshibana hoja a itebetse,	
3	Ditsuonyana a di phutha mofela,	
4	Tlasa mapheo ya eba letlaburu.	
5	Tsokotsane sena ke se jwang banna?	2
6	Ke se soto se soro sa dipolayano,	
7	Tsokotsane sa diboko le menyepetsi bathong,	
8	Tsokotsane sa dillo le mahlomola diphoofolong.	
9	Shebang hodimo le bohe dipampiri di pheulwa,	3
10	Di pheulwa sa masiba ntho tse bobebe,	
11	Di pheulwa di bapala sa mafokotsane nonyana tsa pula,	
12	Tsokotsane sa fiela mabala diotlwaneng.	
13	Batho ra phasaphasa sa makodikotwane,	4
14	Ra baleha tau ya moya setshosa,	
15	Setshosa sa mmopi dibopuweng,	
16	E, sona tsokotsane sa Phato pudula marole.	
17	Tsokotsane sa komello ho sotla,	5
18	Sa sotla tsa Ntate diruuwa,	
19	Sa silafatsa a maphodi metsi,	
20	Sa siya dillo le ditsikitlano tsa meno.	

Sekaseka thothokiso e ka hodimo mme o hlalose kamoo sethothokisi se sebedisitseng bonono/bokgabo ba thothokiso ho finyelletsa molaetsa wa yona. Karabo ya hao e be mantswe a 250–300.

[10]**KAPA**

POTSO YA 2

Bala qotso ena ka hloko, e be o araba dipotso tse e latelang.

Mahlomola a Afrika – T Leballo

1	Utlwang seboko Afrika ho hlomola,	1
2	Utlwang sello Afrika ho haula,	
3	Seboko ke sa masea nthwana tsa batho,	
4	Sello ke sa basadi bathwana ba batho,	
5	Masea a lla sa mmokotsane sello,	
6	Basadi ba lla tsa mapalesapelo dillo.	

7	Mmadithofa ya tswele le moleketla,	2
8	Mmantshilontshilo ya mokokotlo o sephara,	
9	O tswetse poho tse melala e thata,	
10	O tswetse marole a masapo a thata,	
11	Tsweleng la hao ba antse thuto,	
12	Fubeng sa hao ba antse botho.	

13	Le ho ja o le motle o kgahleha,	3
14	O kgabile ka dithaba o boheha,	
15	Mariha o apara bosweu o tsoteha,	
16	Hlabula o apara botala o rateha,	
17	Ba hao bomadimabe ke ba eng?	
18	Wa hao molato ke wa eng?	

19	Kajeno naha e tshehla e sehlafetse,	4
20	Kajeno metsi a pjhele ke sekoboto,	
21	Tlala ke ya bojadikata sellela,	
22	Masea a bolawa ke tlala sellela,	
23	Tjepa di nkwa ke letswetla lenyelenyele,	
24	Dikgutshwane di bolawa ke tlala moqhobololo.	

- 2.1 Ke phetapheto ya mofuta ofe e fumanwang melathothokisong ya 1 le 2, mme bohlokwa ba yona ke bofe? (2)
- 2.2 Qoholla lentswe le re bopelang kgonyetso temanathothokisong ya 2 o be o bolele hore kgonyetso eo e bohlokwa jwang thothokisong. (2)
- 2.3 Lentswelekgohledi lena 'moqhobololo' le molathothokisong wa 24, le thusa jwang ho hlakisa moelelo wa se buuwang thothokisong? (1)
- 2.4 Phapano ke efe moelelong wa temanathothokiso ya 3 le ya 4? (2)
- 2.5 Bohlokwa ba tshebediso ya lebotsi melathothokisong ya 17 le 18 ke bofe? (1)
- 2.6 Akaretsa mookotaba wa thothokiso ena ka polelo E LE NNGWE e jereng mohopolo wa sehlooho. (2)

[10]**KAPA**

POTSO YA 3

Bala qotso ena ka hloko, e be o araba dipotso tse e latelang.

Re ka kgona – RN Phume

1	Re ka kgona neng?	1
2	Ha feela re ikemiseditse,	
3	Re entse qeto le pelo tsa rona,	
4	Re itetile difuba re le bahlabani,	
5	Re hahamaletse pele moo ntlo e tjang,	
6	Re tobile sepheo hoba ke sa rona,	
7	Re itse: pele-ya-pele mabewana!	
8	Bokgoni bo matla, ha bo sitwe ke letho,	2
9	Bo sebetse sa ho beha tau setswetse,	
10	Bo mohau hodima dira esita le metswalle,	
11	Bo matla ho ka etsa tse mpe esita le tse ntle,	
12	Bo benya sa naledi le hara la bonkantjanyana!	
13	Tsa bona tsohle di pontsheng,	3
14	Tsa bona di pepeneneng di kganyeng;	
15	Di boetse di a boheha.	
16	Ebile di boetse di a makatsa!	
17	Bo tsotwa le ke dimumu,	4
18	Bo bonwa le ke difofu,	
19	Bo babatswa le ke mapepele,	
20	Bo tsotwa le ke matlaila,	
21	Bo kgotswa le ke dira!	
22	Di kgonehile nnete ka sebele:	
23	Di bonwa ke bohle hoba di ntle,	
24	Di bonwa nnete le ke sa Jeriko!	

- 3.1 Ke sebetsa sefe sa bothothokisi se fumanwang molathothokisong wa 1? (1)
- 3.2 Tshebediso ya mantswe 'mpe' le 'ntle' a fumanwang molathothokisong wa 11 a re bopela bokgabo bofe ba bothothokisi, mme sepheo sa mongodi ke sefe ka tshebediso ya ona? (2)
- 3.3 Bohlokwa ba lekgotsi le fumanwang molathothokisong wa 7 ke bofe? (1)
- 3.4 Fana ka lebitso la sekapuo se sebedisitsweng molathothokisong wa 9, o be o bolele kamoo se thusang tlhahisong ya moelelo wa mola ona. (2)
- 3.5 Ntle le phetapheto ya mantswe ke mofuta ofe wa phetapheto o fumanwang molathothokisong ya 17, 18, 19, 20, 21, mme e re hlaisetsa mohopolo ofe wa sethothokisi? (2)
- 3.6 Akaretsa molaetsa wa thothokiso ena ka polelo E LE NNGWE e jereng mohopolo wa sehlooho. (2)

[10]**KAPA**

POTSO YA 4

Bala qotso ena ka hloko, e be o araba dipotso tse e latelang.

Ke a mo leboha – PM Ramathe

1	Ka mehla ha ke sheba tsa hae diketso,	1
2	Ke tsota tsa hae dimakatso,	
3	Ke boha ba hae bokgabane,	
4	Ke utlwa ke mo hlompha.	
5	Ka mehla ha le tjhaba le lelekisa lefifi,	2
6	Le kgantshetsa tsa Mmopi dibopuwa,	
7	Le tjhabela dipalesa makgatsikgatsi,	
8	E, ke utlwa ke mo tlotla.	
9	Ha ke thalatsa ka a ka mahlo,	3
10	Ke lekola sa Mmopi ka seng sebopuwa,	
11	Ke hlokomela morero wa hae ka sona,	
12	Ke utlwa ke nyahama mooko.	
13	Ka mehla ha ke tadima tlhase tsa batho,	4
14	Ke hlahloba tlhase tsa batho ka ho fapana,	
15	Ke lemoha bokgopo ba bona,	
16	Ke utlwa ke hloka botho.	
17	Ka mehla ha dinonyana di bina makodilo,	5
18	Di pakahatsa tjhabo ya letsatsi,	
19	Di rorisa bitso la hae,	
20	Ruri ke ananela bohobo ba hae.	

- 4.1 Ke sebetsa sefe sa bothothokisi se sebedisitsweng melathothokisong ya 2 le 3, mme bohlokwa ba sona ke bofe thothokisong? (2)
- 4.2 Fana ka lebitso la karaburetso e fumanwang molathothokisong wa 7. (1)
- 4.3 Qoholla mola oo ho wona ho sebedisitsweng tlohelo temathothokisong ya 2 mme o bolele bohlokwa ba ho e sebedisa temanathothokisong eo. (2)
- 4.4 Bohlokwa ba anastrofi e sebedisitsweng melathothokisong ya 9 le 10 ke bofe? (2)
- 4.5 Molathothokisong wa 19 lentswe 'bitso' le honyeditswe. Fana ka bohlokwa ba tshebediso ya kgonyetso moleng ona. (1)
- 4.6 Akaretsa mookotaba wa thothokiso ena ka polelo E LE NNGWE e jereng mohopolo wa sehlooho. (2)

[10]**KAPA**

THOTHOKISO EO O SA E RUTWANG

O tlameha ho araba potso ena.

POTSO YA 5

Bala qotso ena ka hloko, e be o araba dipotso tse tla e latela.

Mehleng ya ka – T Leballo

1	Mehleng ya ka ke ne ke le molakolako,	1
2	Ke le molakolako ke lakosela,	
3	Ke lakosela ke phethesela,	
4	Banna ka mahohle ba tatasela,	
5	Mehleng ya ka.	
6	Banna ke ba nka sekgakgatha,	2
7	Banna ke ba entse letetekgu,	
8	Ke ba nka sa molepe wa dithaha,	
9	Fubeng sa ka ba anya thabo,	
10	Mehleng ya ka,	
11	Matsatsi a feta ka fokola,	3
12	Dikgwedi tsa tsamaya ka kgathala,	
13	Dikgwedi tsa theteha ka tsofala,	
14	Makooko le boikgantsho tsa nyamela	
15	Ka lebala ka tsa mehleng ya ka.	
16	Phateng tsa lefu ka paqama,	4
17	Ntshing tsa lefu ka sekama,	
18	Ka paqama ka hloka beng,	
19	Ka sekama ka hloka metswalle	
20	Ka hopola mehleng ya ka.	

- 5.1 Ke sebetsa sefe sa bothothokisi se sebedisitsweng qetellong ya temanathothokiso ya 1 le ya 2? (1)
- 5.2 Ke mofuta ofe wa karaburetso oo re o fumanang temanathothokisong ya 2, o be o bolele bohlokwa ba karaburetso eo? (2)
- 5.3 Ke mohopolo ofe o fuperweng ke temanathothokiso ya 3? (2)
- 5.4 Temathothokiso ya 4 e totobatsa sehalo le maikutlo afe? (2)
- 5.5 Bolela bohlokwa ba phetapheto e sebedisitsweng melathothokisong ya 18 le 19. (1)
- 5.6 Ebe dikahare tsa thothokiso ee di nyallana le sehlooho sa yona? Tshehetsa karabo ya hao. (2)

[10]**MATSHWAO OHLE A KAROLO YA A: 30**

KAROLO YA B: PADI

Araba potso ya buka eo o ithutileng yona karolong ena.

Kgetha mme o arabe potso E LE NNGWE feela, ya mofuta wa potso e telele (ya moqoqo) kapa ya dipotso tse kgutshwane.

HOPOLA: Ha o araba potso e telele (ya moqoqo) KAROLONG YA B, o tlameha ho araba mofuta wa **dipotso tse kgutshwane** KAROLONG YA C.

POTSO YA 6: BOTSANG LEBITLA – KPD Maphalla

Hangata batho ba dumela hore phoso ha e ke e lokiswa ka phoso e nngwe, empa Tsietsi le Mohanuwa bona ha ba a ka ba nahana jwalo. Sekaseka ditaba tsa pale ena mme o bontshe kamoo boiphetetso bo iponahatsang le ho ntshetsa pele poloto kateng sengolweng sena. Moqoqo wa hao e be wa bolelele ba mantswe a 400–450.

[25]**KAPA****POTSO YA 7: BOTSANG LEBITLA – KPD Maphalla****TEMA YA 1**

Bala qotso ena ka hloko o nto araba dipotso tse e latelang. Hopola hore dipotso di itshetlehile qotsong le dikahareng tsa buka yohle.

Tsietsi a kena ka phaposing ya bosupa, a ba a inotlella ka hare. A hlobola diaparo tsa sepetlele ka potlako, mme a apara tsa bonese tseo a di fumaneng ka mora setulwana sa ntlwana jwalo kaha ho se ho rerisanwe. A ngamathetsa ditedu tse ntsho tsa maiketsetso seledung ho yena, mme ka potlako a bula, a tswa.

Lepolesa ke leo le rabaraba. Dingaka le baoki ba ile ba le botsa hore ebe jwale ho se ho senyehile kae ngwana morena. Ngwana morena ha a na tlhaloso e totobetseng. O qamaka kwana le ho hlolela ka mona le ka mane. O phefumolohela hodimo. Sethunya o se a se kokositse. Se loketse ho kgabola. 'Butle wa thaka.' Ke e mong wa baokamedi ba sepetlele eo, ha a se a bitsitswe hore a tlo bona hore lepolesa ke lena le se le hlanya, le tla qetela le ntshitse batho kotsi tse sa hlokahaleng. 'Ho etsahetse eng, monna? Itlhalose re tle re tsebe ho o thusa. Pharela banneng ha e hlole, etswe letshwele le beta poho weso. Molato ke eng?'

Lepolesa la itlhalosa le ntse le keketsa, le itomaka maleme le bolela ha le ne le disitse motshwaruwa yane ya neng a ntse a okelwa mona sepetlele. Yane ya neng a thuntswe ke lepolesa ha a ne a balehela ho tshwarwa ha yena a thuntse ntatae ka sethunya se seng molaong. O ne a feleheditse motshwaruwa eo ho ya ntlwaneng. Jwale motshwaruwa eo o nyametse. O moyafetse feela, a siya diaparo tsa hae ka ntlwaneng. O mmatlile hohle moo ka matlwaneng le ka mora ditulwana empa ha a fumanehe.

- 7.1 Bolela hore ke eng e bakileng hore Tsietsi a iphumane a le sepetlele ha a tla tswa a thoba le Tseleng.

(2)

- 7.2 Mokgwa oo Tsietsi a phonyohileng ka ona sepetlele o roteletsa kgohlano ya sengolwa see jwang? (2)
- 7.3 Hobaneng ha Mmamasolomane a ne a hanela Tsietsi ho buisana le Moruti Moshebi? (2)
- 7.4 Kamano ya Moruti Moshebi le Mmamasolomane e bile le ditlamorao tse jwang bophelong ba Mmamasolomane? (1)
- 7.5 Bolela diketsahalo TSE PEDI sengolweng tse bontshang hore Tsietsi ke motho ya leqoophe bothong ba hae. (2)
- 7.6 Nkgono Mmantsoteng o bile le seabo sefe ntshetsopeleng ya pale ya padi ena? (2)
- 7.7 Na ebe mongodi o atlehile ho bontsha mothinya o sa lebellwang kamanong ya Mohanuwa le Makgaola? Tshehetsa karabo ya hao. (2)
- 7.8 Ho ya ka diketsahalo tsa padi ee, o ka re ke karolo efe eo Mohanuwa a e bapalang pading? Tshehetsa karabo ya hao. (2)

TEMA YA 2

Bala qotso ena ka hloko o nto araba dipotso tse e latelang. Hopola hore dipotso di itshetlehile qotsong le dikahareng tsa buka yohle.

Mapolesa a lelekisana le kgutsana. Ba e beile merebele. Ba e tsoma nyene le bosiu. Ba nyoretswe madi a yona. Ba e bitsa sebolai. Ba e bitsa sekebekwa. Ba re lefatsheng lena e lokelwa ke ho fielwa. E ba phedisa ha bohloko. Ha ba e hopola ba kenelwa ke matswalo. Ba e maneha dipha. Ha motho a o tshaba, a o tshoha, o qala ka ho o maneha dipha. A o neta. A o supa dikenkeng tsa lefatshe kaofela. Ka mehla ha a o bona o utlwa a haroha letswalo. Wena o mobe haholo, mme o lokelwa ke lefu. Empa, yena ofe? Motho!

Ba bang ha ba utlwela hore Tsietsi o ntse a phela, ba kenelwa ke matswalo. Ba hopola taba tsa bona. Ba hopola moo ba kileng ba mo tsipa teng, mme ho ntse ho hlaka le ho bona hore haeba e se e le yena ya tsipang batho kajeno, a ka nna a shebisa manala ka ho bona. Ha ba na phomolo ke hona. Ba lala ba shebile le masiu. Ha ba utlwela ka ditaba tsa hae le tsona diketso, ba phela ka matswalo. Ba bang ba ipotsa dipotso hore ebe o tseba ditaba tse itseng le tse itseng. Ba bang ba itshedisa ka hore ha a tsebe letho, o ne a eso tswalwe. Ha ho motho lefatsheng ya ka mmolellang taba tse jwalo.

Empa nnete ke hore kajeno moshanyana o hodile. Kajeno kgutsana e hodile. Kajeno kgutsana e phela naheng. Kgutsana ha e phela naheng e kotsi haholo. E tonne mahlo. E botsa mona le mane. E botsa dibata. E botsa makanyane. E botsa dinaledi. E botsa le ona mabitla. E a hleka tseleng ya yona. Ha e mamele masawana.

- 7.9 Tshebediso ya lentswe 'kgutsana' e qholotsa maikutlo afe ha ho buuwa ka Tsietsi? Tshehetsa karabo ya hao. (2)
- 7.10 Ke ka lebaka la eng ha batho ba bang ba kenelwa ke matswalo ha ba utlwa hore Tsietsi o ntse a phela? (1)

- 7.11 Sehloohong sa 'Thabang le Nna' ke ketsahalo efe eo re ka reng e supa motsotso o mahlonoko/wa tsitsipano pading ee? (2)
- 7.12 Tumelo ya mongodi e hlahela e le ya bodumedi ho ya ka diketsahalo tsa pale ena. Qolla ketsahalo E LE NNGWE e totobatsang tumelo ena. (1)
- 7.13 Ntle le molaetsa o reng 'Tsa habo moshanyana ha di jewe', ke molaetsa ofe hape o utullwang ke ketane ya diketsahalo tsa pale ee ha di ntse di tswela pele? (2)
- 7.14 Hlwaya ketsahalo e totobatsang phetelo/qetelo paleng o be o hlalose hore hobaneng o realo. (2)

[25]**KAPA****POTSO YA 8: DIEPOLLO – T Seema**

Sekaseka sengolwa sena mme o bontshe kamoo maemo a dipolotiki a bileng le tshusumetso e kgolo kateng ntshetsopeleng ya poloto le hoja mophetwa wa sehlooho Diepollo, e ne e se mmadipolotiki. Moqoqo wa hao e be wa bolelele ba mantswe a 400–450.

[25]**KAPA****POTSO YA 9: DIEPOLLO – T Seema****TEMA YA 1**

Bala qotso ena ka hloko o nto araba dipotso tse e latelang. Hopola hore dipotso di itshetlehile qotsong le dikahareng tsa buka yohle.

Dintho tse ding ha di fetohe. Le ha rona batho re batla hore di fetohe ha di fetohe. Qetellong re iketsetsa pheko ha re amohela ho phela le tsona di sa fetohe, hobane re ke ke ra di fetola.

Zebulon Ramokgopa o ne a sa fetohe, a sataladitse molala a sa batle hore re tlohe Moemaneng, ke ne ke dula ke mo phehelletse hore re tlohe empa ke ne ke sa tsebe hore re ka ya kae. Kae kapa kae moo re neng re ka phela teng, e seng ho phela ka ho kgaketswa. Haholo hobane mphemphe e a lapisa, motho o kgonwa ke sa hae.

Ka tsatsi le leng Zebulon monna wa ka, a fihla a fufuletswe, a hemesela. A kena a sa bue letho, le nna ka se ke ka botsa letho. Ya e ba lehlanahlana la motima-hlaha. Re etsang? Re a thota. Yaba ha ke botse hore re ya kae, ke ne ke kgotsofalletse hore feela re a tsamaya.

Ha re qeta ho tlama tse tlangwang, re tshetse tse tshelwang ka mabokosong, ra etsa tlama thata. Ra ntshetsa dintho ka ntle. Ha re ntse re etsa ntho tsena ke ka phirimana ha ho motho ya re bonang hore re a falla. Dintho kaofela ha di se di dutse ka ntle ha fihla motswalle wa Zebulon, Selatola, ya dulang Moemaneng ka lori. Ra kenya dintho ka loring.

Ha re se re qetile Zebulon a notlela monyako, a siya senotlolo hona moo lemating le kante. Ra kena loring, ra furalla Moemaneng ka leo letsatsi.

- 9.1 Paleho ya Zeblon le Diepollo Moemaneng, e supa hore nako le tikoloho tsa sengolwa see ke tsa mehla efe? Tshehetsa karabo ya hao. (2)
- 9.2 Ho nyalwa ha Diepollo ke Zeblon Ramokgopa ho bile le ditlamorao tse jwang bophelong ba Diepollo ka kakaretso? (2)
- 9.3 Na o ka re Diepollo, e leng e mong wa baphetwa, o bapala karolo efe ntshetsopeleng ya padi ee? Tshehetsa karabo ya hao. (2)
- 9.4 Setswalle sa Diepollo le Dikenkeng se ntshetsa pele kgohlano sengolweng see ka tsela e jwang? (2)
- 9.5 Maele a Sesotho a re 'Tsietsi e latela tshotleho'. Bapisa bophelo ba Diepollo ha a sa le monyenyanane le ba lenyalo la hae le Zeblon. (2)
- 9.6 Hlwaya ketsahalo e totobatsang phethelo/qetelo paleng ena. (1)

TEMA YA 2

Bala qotso ena ka hloko o nto araba dipotso tse e latelang. Hopola hore dipotso di itshetlehile qotsong le dikahareng tsa buka yohle.

Makgerengkgwa o ne a le teng ya tummeng ka mokgwa o makatsang. O kile a rarolla kidibitla. Ho na le nako eo basadi ba sethepu ba kileng ba etsa mehlolo kwana sepetlele sa Pelonomi. E moholo wa basadi bana o ne a se na thari. Ha mohaditso wa hae yena a ne a lebeletse nako ya hae ya ho kena tlong. O ne a tseba hore e tla ba sekgobo se jwang ha mosadi e monyenyanane a ka pepa yena a se na bana. Ka lebaka la lefufa, mosadi ya se nang thari a etsetsa mohaditsong wa hae lesheleshele ka ketele. Athe ketele e na le mekaefethe. Mohla mosadi enwa a kenang tlong, ha ho na motho ya neng a kgolwa ntho eo ba e bonang. Motswetse a beleha ketele, ketele e tshwanang hantle le eo ba neng ba mo phehetse lesheleshele ka yona.

E mong wa baoki ba neng ba mo thusa a phuthela ketele eo hantle ka kojwana. A e nka a e isa ho Makgerengkgwa enwa. Yena o nkile ketele ena, a lahla ditaola. A bolella motswetse enwa hore o entse hantle ho tliša ketele ena hanghang, hobane ngwana o ntse a phela. O nkile yona ketele ena e ntse e phuthetswe, a e ribeha ka nkgo ya letsopa.

Ka mora dihoranyana ha utlwahala seboko sa ngwana ka tlasa nkgo. Ha nkgo e ribollwa ha hlaha poropotlwana e ntle, matanki a ngwana moshanyana. Ha a mo fa mmae, a mo anyesa o ne a bile a thakginya ke monate wa kgatsela ya mmae.

Ditaba tsa nkgekge ena tsa pharalla le Mangaung. Ho ne ho se motho ya sa bueng ka mohlolo oo.

- 9.7 Ketelo ya Diepollo ha Makgerengkgwa e ntshetsa pele ketane ya diketsahalo tsa pale ka tsela e jwang? (2)
- 9.8 Maikutlo a Diepollo e bile afe ha a fumana hore mmae ha a sa phela ha a fihla ha Rammulotsi? Hobaneng a ile a ba le maikutlo ao? (2)
- 9.9 Taba ya hore Mmamokele a utlwele Diepollo bohloko ha a ne a tlo nyadiswa Mothofeela e mo hlhisa e le motho wa semelo se jwang? Tshehetsa karabo ya hao. (2)

- 9.10 Hlalosa kamoo mongodi a atlehileng kateng ho hlahisa maemo a tsitsipano pading ena nakong eo Diepollo a neng a ilo lata lenane la bakudi ha Van Wyk Printing. (2)
- 9.11 Ebe ho kopana ha Diepollo le rangwane Leemisa ho bile le seabo sefe bophelong ba Diepollo ka kakaretso? Tshehetsa karabo ya hao. (2)
- 9.12 Nnetefatsa maele a reng; 'Matsoho a a hlatswana' o itshetlehile ka setswalle sa Diepollo le Mmamolete. (2)
- 9.13 Kgohlano e bileng teng pakeng tsa Leemisa le Mmapelepele e bakilwe ke eng? Hlalosa. (2)

[25]**KAPA****POTSO YA 10: MME – NP Maake**

Sekaseka sengolwa sena mme o bontshe kamoo ho hloka botshepehi ha Tsekiso le ha Thollo ho bileng le seabo kateng ntshetsopeleng ya poloto ya pale sengolweng sena. Moqoqo wa hao e be wa bolelele ba mantswe a 400–450.

[25]**KAPA****POTSO YA 11: MME – NP Maake****TEMA YA 1**

Bala qotso ena ka hloko o nto araba dipotso tse e latelang. Hopola hore dipotso di itshetlehile qotsong le dikahareng tsa buka yohle.

Mme o phateng tse tjhesang mme Mmateboho o botsa Mme hore o ntse a ya jwang. A botsa a ntse a bona hore motho enwa o a fela. Bakeng sa hore a arabe, a kgohlola ha bohloko ha boima, mme ha nyoloha leleta le leholohadi, la sekgohlola le madi, mme a le tshwella ka sejaneng sa ho hlapela, se behilweng pela moalo wa hae. Mohatsa Lesole a be a se a kena, sefahleho se nyonya ntho ena eo Mme a e ntshang.

'Mmateboho, ha ke batle hore motho enwa wa hao a tlo shwella mona ha ka,' ke yena eo, Mmateboho a ba a tshereana ke ho makala,' Ka nnete nke ke ka ba ka kopa. Lesole ha a na tjhelete ya ho mmoloka. Mohatsa Lesole o bua tjena o lebetse, kapa o itebaditse hore lapeng mona o ne a se a ja tjhelete ya Mme, eo a neng a e fuwa ke batho ka baka la mesebetsi ya hae.

Tjhelete eo Lesole a neng a mo fa yona hore a reke dijo, le nthonyana tse ding tse hlokahalang ka tlong, o ne a se a ipelokela yona, ho sebediswa ya Mme. Le bukaneng ya hae eo a neng a boloka tjhelete posong ka yona, ho ne ho bolokilwe ya Mme. Lesole tsena tsohle o ne a sa di tsebe hobane e ne e le motho ya sebetsang boholo ba nako, a bile a tsamaya maeto a malelele a isa thepa ya mosebetsi hole.

- 11.1 Ke bohloko bofe bo neng bo tshwere Mme bo ileng ba qetella bo nkile bophelo ba hae? (1)
- 11.2 Lebaka le neng le etsa hore Mme a hane ho ya sepetlele ke lefe? (1)
- 11.3 Ho ya ka taba tse qotsong ee, o ka re Diseko ke mofuta ofe wa mophetwa? Tshehetsa karabo ya hao. (2)
- 11.4 'Re a tseba hore le ne le sa tlo pata mofu, empa le ne le tlisitse dipuo tse ngata, tse mpe, tse babang jwalo ka mohalakane,' ho realo Diseko.

Hlalosa hore qotso ena e ka hodimo e bontsha maikutlo le sehalo sefe tse bonahetseng ho Diseko ha Bafokeng ba Matatiele ba ne ba hlasetse Mmateboho? Tshehetsa karabo ya hao. (3)
- 11.5 Hlakisa kamano e pakeng tsa Mme le Thollo. (1)
- 11.6 Seabo sa Mpuse se tlisitse kgohlano ya mofuta ofe ho Dikeledi? Tshehetsa karabo ya hao. (2)
- 11.7 Hlalosa hakgutshwanyane kamoo ketsahalo ya ho lahleha ha sepatjhe sa Thollo e roteletsang le ho ntshetsa pele diketsahalo tsa poloto kateng sengolweng sena? (2)

TEMA YA 2

Bala qotso ena ka hloko o nto araba dipotso tse e latelang. Hopola hore dipotso di itshetlehile qotsong le dikahareng tsa buka yohle.

Leha re itse taba tsena di ne di ntse di hlaha mohopolong wa Mmateboho ha lekase le ntse le theohela ka lebitleng, tse ding tsa tsona di ne di sa ka tsa hlaha ka moo re di hlalosang ka teng, hobane ha a ka a utlwa ha Masesi a ilo bolella Moleboheng taba tsena, kapa hona ho bona ha Mmatakato a kena ka tlong. Ha a ka a bona, empa o ne a hopolela lerothong, ha Mmatakato a phutha Mme matsoho, a mo kwahela ka kobo, a bile a tswa a tsamaya a ilo tsebisa basadi ba bang, hore ka lapeng ha Mofokeng ho se ho hlahile mokgohlane.

Tsohle di ne di lokiswe ke basadi ba dulang ba sebetsa malapeng. Mme o ne a latwe ke koloi ya polokelo ya bafu, e le ka thuso ya bomme bana. Ho ne ho tlotswe difensetere ka molora, ke bona bomme bana, mme ha qalwa tsohle tse tshwanetseng ho hlophiswa, ke bona bomme bana. Mokgosi wa hlajwa ke bona, mme bohle ba phallela ho tliša diphehiso le matshediso, hobane bongata ba bona bo se bo mo tseba Mme enwa ya hlokaletseng.

Ha Masesi a ntse a dutse ka ntle, moo re mmonang a sa batle le ho bapala le bana ba bang, e ne e se e le mantsiboya, mme Mme o ne a se a ile a nehela moya pele tsatsi le fihla hloohong tsa mengala, kapa hona ha tadi e antsha. Ha lekase le fihla le thetsa mobung, Mmateboho o ne a hopola ha monnae a fihla, a mmotsa hore mosadi enwa ya hlokaletseng ke mang. O ne a hopola hantle.

- 11.8 Ha lekase la bafu le ntse le theohela tlase mokoting ka lefu la Mme, Mmateboho o ile a hopola tse ding tsa diketsahalo tsa nako e fetileng. Hana lewa lee la bongodi le bitswa eng? (1)
- 11.9 Hoja Thollo a tsitlallela ho tseba ka Mme enwa ya patelwang ha hae, ke eng eo a neng a tla e sibolla ka yena e neng e ka mo harola letswalo? (2)
- 11.10 Ha o nahana ke ka lebaka la eng ha Thollo a ile a roma banna bao a neng a dula le bona komponeng hore ba ilo mo nyalla Dikeledi? (2)
- 11.11 Na re fumana Mmisi Lekenana e le motho wa botho bo jwang, kamanong ya hae le Dikeledi? (2)
- 11.12 Bapisa seabo sa lebitla leo Dikeledi a kileng a robala hodima lona le la Mme bophelong ba Mmateboho? (2)
- 11.13 Ke mothinya ofe o sa lebellwang o ileng wa iponahatsa paleng ena hang kamora lepato la Mme? (2)
- 11.14 Ebe o ka re mopheti wa diketsahalo tsa pale ee ke mang? Tshehetsa karabo ya hao ho ya ka ditaba tsa buka. (2)
- [25]**

MATSHWAO OHLE A KAROLO YA B: 25

KAROLO YA C: TSHWANTSHISO/TERAMA

Araba potso ya buka eo o ithutileng yona feela karolong ena.

Haeba o arabile potso ya moqoqo KAROLONG YA B, araba dipotso tse kgutshwane karolong ena. Athe haeba o arabile dipotso tse kgutshwane KAROLONG YA B, jwale o tlameha ho araba ya moqoqo.

POTSO YA 12: SEYALEMOYA – RH Moeketsi**Bohloko ba ka – AM Mabote**

Sekaseka diketsahalo tsa tshwantshiso ena, mme o totobatse seabo sa dibapadi tse latelang ntshetsopeleng ya poloto ya terama ena. Moqoqo wa hao e be wa bolelele ba mantswe a 400–450.

- Seapadi sa sehlooho
- Mohanyetsi
- Mothusi wa seapadi sa sehlooho

[25]**KAPA****POTSO YA 13: SEYALEMOYA – RH Moeketsi****TEMA YA 1****Sekgobo sa Tshifanalehata – J Radebe**

Bala qotso ena e latelang ka hloko, e be o araba dipotso tse e latelang. Hopola hore dipotso di itshetlehile qotsong le dikahareng tsa terama yohle.

[Ke ka bona bosiu boo. Ka tlong ha Mokeo, o dutse le mosadi wa hae, Mmanthako]

Mokeo: Mmanthako mosadi wa ka, ha re etse tjena ho kgaola kang ena. Ha re batle ngaka, e ke e laole taba ena ya Tholang hantle.

Mmanthako: E ne e ka ba ha se wena ntate Mokeo. Ka nnete jwale o qala ho bua ditaba tse utlwahalang ntate. Ngaka ke yona feela e tla re namolela.

Mokeo: Le ha le bona ba sa tshepahale. Empa he, re ka nna ra leka.

Mmanthako: Ha re ye hle ntate, tlohela ho ba le dipelaelo tse sa tsebisahaleng!

Mokeo: Helang, anthe re se re ntse re ya hona jwale?

Mmanthako: Ho ema ho feta mona, ke ho emela e marothodi a maholo ntate, kapa o ne o nahanang wena?

Mokeo: Akere re ne re ka ya hosane hoseng? Hona re ya ha mang ha ba le bangata hakaale boreatseba baa?

Mmanthako: Wena o ne o ka nahana hore re ya ho ofeng? Empa re tlameha ho tsamaya hona jwale!

Mokeo: Lebaka la hao ke lefeng la hore re tsamaye hona jwale?

Mmanthako: Tholang ke enwa ha a yo ntate, o ntse o bile o botsa nna hore na o kae. Na ke toka hore re boele re emele la hosane ho ya ngakeng?

Mokeo: Tjhe ke a utlwa. Jwale o nahana mang?

Mmanthako: Ha ke tsebe. BoRadilolotjhane ba teng, ha ho jwalo na?

Mokeo: Butle ho bua ka bomaithutwane bano bongakeng. Kapa banna ke hobane nna bonnete ke ntse ke sa di utlwisise ngaka tsee?

Mmanthako: Jwale o nahanne mang, kapa o batla dikwakwariri bonkgekge ba kang boRamanaka tje?

Mokeo: Eo he, re ka mo leka leha a dula moo ho tshabehang.

- 13.1 Hlalosa hore puisano ya dibapadi tsena tse pedi tse ka hodimo e lebisa ketsahalong efe? (2)
- 13.2 Mmanthako ke sebapadi sa semelo se jwang? Tshehetsa karabo ya hao. (2)
- 13.3 Ho ya ka diketsahalo tsa terama ee o ka re kgohlano e ile ya bakwa ke eng? (1)
- 13.4 Na qeto ya dibapadi tsee ya ho kgetha ngakanantshonyana e itseng, e thusitse ho fihlella tharollo ya qaka ya tsona? Hlalosa. (2)
- 13.5 Ramanaka, o hlahella e le sebapadi se bapalang karolo efe tshwantshisong ee? Tshehetsa karabo ya hao. (2)
- 13.6 Letswalo leo Tholang a nang le lona, le pelaelo eo ntate Mokeo a nang le yona ka bongakanatshonyana di bidietsa eng tshwantshisong ee? (2)
- 13.7 Mookotaba wa tshwantshiso/terama ee ke ofe? (2)

TEMA YA 2

Bala qotso ena ka hloko o nto araba dipotso tse e latelang. Hopola hore dipotso di itshetlehile qotsong le dikahareng tsa tshwantshiso/terama yohle.

[E ntse e le ka bona bosiu boo. Ke hona kwana dikgohlong mme Tholang o ntse a tsamaya moo ho hlileng ho tshabehang teng.]

Tholang: Ke tsamaile tsela e telele, ke sa fihle moo ke yang ... E, lapeng heso moo ke leng ngwana a le mong feela. Helang! kganya ke yane moo e panyapanyang teng! Ebe ke ha mang? Ke ilo kena teng, ke be ke kope boroko. Mehlolo ka nnete, pina ena ya ka e hana ho tloha molomong:
'Ke ya haeso ke ilo kopana,
Ke kopane le ntate Mokeo,
Ke kopane le mme Mmanthako.
Moya ona o a ntsukutla,
Kajeno ke a hlwahlwaela,
Ke qabane le ntate Mokeo,
Badimo ba ka, nthuseng,
Moya wa ka o kokobele ...'
E, ke fihlile jwale ... empa ho a tshabeha mona ... ekaba ke sefe sona sebaka see ... ke utlwa meriri ya ka e baleha ... Ke motho ya emeng mane ... kapa mahlo ana a ka a a nthetsa na?

Ramanaka: (O *sebakana*) Ebang o motho wena ya tlang kwano ho nna, tsamaya hantle moo ho nang le meutlwa e hlabang teng!

Tholang: Jo! ... O mang ntate? ... O mang hle?

Ramanaka: (O *sebakana*) Ke re o hlokomele mono moo o leng teng, esere wa hlajwa ke meutlwa ... Hore na ke mang ha se lona lebaka! O tlile ho nna na, moradi?

Tholang: E! ... e! ntate ... nna bitso la ka ke Tholang ... wa ntate Mokeo le mme Mmanthako ... ke ...

Ramanaka: Se ka ntshehisa bo. O tshohileng na hakale, moradi?

Tholang: Ke ... ke hobane ntate ke ... ke lahlele ... jwale ke ya hae ... hae kwana haeso ...

Ramanaka: Ke a utlwa moradi ... empa ke bala ho hong ho wena ha o ntse o bua tjena.

Tholang: O bona eng ntate? O a ntshosa.

Ramanaka: Ha re qale mona he moradi: Nna lebitso la ka ke Ramanaka. Nkgeke hara dinkgekge tsa mona!

13.8 Tholang o ne a tshwerwe ke eng ha a tla tloha lapeng habo?

(1)

- 13.9 O ka re Ramanaka ke seapadi sa semelo se jwang, ha re shebile seo a ileng a se etsa ha a ne a lokela ho fehlela Tholang? (3)
- 13.10 Ha Mokeo le Manthako ba ne ba kgetha ngakanantshonyana Ramanaka, ba ne ba itshetlehile ka dintlha dife tse totobatsang bongaka bo nepahetseng? (2)
- 13.11 Ke ka lebaka la eng ha Mokeo a ne a beha mosadi phoso ka ho ba siyo ha Tholang ka tlong? (2)
- 13.12 Ebe thulano ya ditumelo tse pedi tse fapaneng e ile ya iponahatsa jwang tshwantshisong ee? (2)
- 13.13 Phethelo/Qetelo ya terama ee, e totobatsa maikutlo a jwang? Hobaneng o realo? (2)
- [25]**

KAPA

POTSO YA 14: HAESO MAFOTHOLENG – CJ Teleki

Sekaseka diketsahalo tsa sengolwa sena, mme o totobatse seabo sa dibapadi tse latelang ntshetsopeleng ya poloto ya terama ena. Moqoqo wa hao e be wa bolelele ba mantswe a 400–450.

- Seapadi sa sehlooho
- Mohanyetsi
- Moferekanyi

[25]

KAPA

POTSO YA 15: HAESO MAFOTHOLENG – CJ Teleki

TEMA YA 1

Bala qotso ena ka hloko o nto araba dipotso tse e latelang. Hopola hore dipotso di itshetlehile qotsong le dikahareng tsa tshwantshiso yohle.

Mapetla:	Ha e le Pitso le ba le lelapa la hae ha ba so thulane ka dihlooho, empa ke hona ba tla thulana ka tsona. Thupa ena eo ke ntseng ke sebetsa lelapa la hae ka yona ha e hlolwe ke letho. Semaephepho, tshwene mmamaririelle nthwana ho tsamaya le masiu e tla ba supisa. Moketehadi wane wa Molefi wa semetletsahadi oo batho ba ntseng ba bua ka ona le hona jwale o tla ba timella. Molefi yena ha a tshwanela ho latswa ditholwana tsa thuto ya hae. Ke tla romela mankorolo nthwana ho ruuwa ke nna Mapetla ka sebele ha Pitso bosiu bo bong le bo bong. (<i>A ntsha porompi. Hoba a porompe a ptjetletsatsa mathe fatshe.</i>) E re ke tshobajhobe le diotlwana ho fihlela ke ba ke fihla ha Pitso. Haeka pula ena e batla ho na? Empa le ha ho le jwalo ke a tsamaya le hoja mangole a hana.
Molefi:	Kgotso e ka sidilang maikutlo a ka le ho thoba pelo ke tsona tseo ke di hlokang. Thabo le nyakallo ke tsona tseo moya wa ka o di labalabelang. Kgotso le phomolo ke tseo moya wa ka o di tsetselelang. Na tsee tsohle ke

sa tla di fumana ha e le moo ke ikentse mathateng a ho nyala motho, le ho ithuta yena ke sa ka ka ithuta? Ke ne ke hlallang Montsheng? Hoja ke ile ka mamela nkabe ke le monna jwalo ka banna ba bang. Tsa ka ditaelo nkabe di phethiswa. Ba ka batswadi nkabe ba hlontjha. Na ke tla kopa mehlaena be sa le ke arabisana le mosadi? Utlwa, ke eng hoo? Be! Ekaka ho na le motho ya ntseng a kokota. Hommeng a tla a kokota hoja ke sa rate ho teana le motho ka lena letsatsi.

- 15.1 Bolela sesosa sa lehloyo la Mapetla ho Molefi. (1)
- 15.2 Ha re lekola tsela eo Mapetla a neng a ikgakanya ka yona ho fuputsa ditaba habo Molefi, re ka re ke mophetwa ya semelo se jwang? (2)
- 15.3 Boipuiso ba Molefi qotsong ee bo re senolela mofuta ofe wa kgohlano? Tshehetsa karabo ya hao. (2)
- 15.4 Ho hloka kgotso le kgutso bophelong ba Molefi ho hlodilwe ke eng? Hlalosa. (2)
- 15.5 Hlalosa hore tikoloho ya Mafotholeng e bile le seabo sefe semelong sa Takadimane. (2)
- 15.6 Molefi o ile a hloleha ho ela hloko dipuo tse mpe tsa Mapetla. Ebe sena se thusitse ho ntshetsa pele ditaba tsa tshwantshiso jwang? (2)
- 15.7 Boipuiso ba Mapetla qotsong ee bo re tjobela pele ho tse tlang ho etsahala. Qotsa ketsahalo E LE NNGWE eo Mapetla a e phethahaditseng ho ya ka boipuiso boo ba hae. (2)
- 15.8 Ke eng e entseng hore Pitso a fetole maikutlo jwalo ka ha re bona pheletsong ya tshwantshiso ee? (2)

TEMA YA 2

Bala qotso ena ka hloko o nto araba dipotso tse e latelang. Hopola hore dipotso di itshetlehile ka dikahare tsa tshwantshiso yohle.

Molefi:	Eseng ke mpe ke kobe mangole hanyenyane hodima kutu ee. Ha ke a kgathala le kgale. Ha le mpona ke le tje ke tswa bona malome ya tshwereng ke maoto kwana Mpharane. Ke ile ka re ke mmone kajeno hobane hosasa nako e tla be e le siyo.
Mapetla:	Be! Ke wena lehodimo la ofisi ya lekgotla le phahameng la dinyewe Maseru. A ko bone ke mona re boetse re ya kopana morena wa Mafotholeng. Matshufu le maphethe di paka hantle hore o morena. Ke hore o tshwana le wona marena a maholo boLetsie ka sebele. Banna, tlosang jwala boo hobane ke phoso e kgolo ho nwellwa jwala pela mohlomphehi ya kang Molefi. Etswe Molefi a ka tloha a re hloisa ka bofatere le bommadithatsana. Hona banna, le kile la bona kae jwala bo nwellwa pela mookamedi ya kang Molefi, ya okametseng diofisi tse phahameng?

Ngatane:	Ka tla ka robala ha monate. A ke le mpheng kgalase le nna nke ke qhatse. Helang! Ke bonang? Esekaba ke a lora. Ebe re se re le kwana diofising Maseru? Molefi o batlang jwale?
Molefi:	Tjhe Ngatane monna heso, ke ne ke mpa ke fapohetse ho lona mona feela, e le ha ke tlo utlwa hore re tsamaya nako mang hosane. Banna, na ebe re ntse re tsamaya ka hora ya boraro thapama jwalo ka ha re rerile?
Ramafothole:	E monna! Re ntse re tsamaya ka yona nako eo. Hona ha e le moo o ntse o tseba nako, ke hobaneng ha o botsa ka yona? Esekaba ho bua ha hao ka taba ena empa e le moritaoke feela. Ke se ke belaetse. Mohlomong hoo e leng taba ke ho tlo sheba hore na re etsa eng mona, e le hore o tle o tsebe ho re loma mosebetsing kwana. Mboo—o! Ke hore ha ke a tahwa le kgale.

- 15.9 Bapisa semelo sa Mapetla le sa Ngatane mme o bontshe ho tshwana ho teng ho bona. (2)
- 15.10 Molefi o ile a hlaselwa ke ntho ya bosiu ha a ile matlapeng. Sena se re senolela mofuta ofe wa tikoloho? Tshehetsa karabo ya hao. (2)
- 15.11 Hlalosa tomatso e hlahellang puong ya Mapetla e qotsong ena. (2)
- 15.12 Basotho ba re 'Mofuta ha o nkgwe ka nko e se qoba la kwae'. Nnetefatsa maele ana ka ho qotsa ketsahalo E LE NNGWE e nnetefatsang sena o ikamahantse le se neng se etsahala bophelong ba Molefi. (2)
- 15.13 Bontsha tshusumetso ya ditlwaelo tsa sekwalejwale bophelong ba Jwalane. (2)

[25]

MATSHWAO OHLE A KAROLO YA C: 25
MATSHWAO OHLE A PAMPIRI ENA: 80